

monografiji jednog od autora, H. Klumbacha.

Radnja je podijeljena u dva dijela. U prvom dijelu donosi J. Keim detaljan historijat nalaza, kao i podatke o drugim tragovima antikne kulture na teritoriju grada i njegove okolice. Predmeti su nađeni prilikom građevinskih radova u Straubingu, a ležali su u jednom velikom bakrenom kotlu. U njemu su bili složeni po grupama materijala. Autor je nabacio nekoliko pitanja i iznio neke svoje pretpostavke. Odakle su predmeti došli, kako su zakopani i kada su mogli biti pohranjeni? On pretpostavlja, da su ovi objekti mogli potjecati iz rimskog kastela ili rimskog majura, kojima se tragovi nalaze na području Straubinga. Brončani dijelovi paradne opreme imaju vojni karakter, a isto tako mač, sablja i hiposandale, pa su mogli potjecati iz kastela, dok mnogi željezni predmeti i nalazi starog željeza govore o domaćoj industriji, pa su vjerojatno pripadali majuru. Autor smatra, da su predmeti spremljeni u žurbi, jer su neki dijelovi nađeni pored kotla u zemlji, kamo su pali zbog velike žurbe. Po nekim nalazima novca drži, da je do skrivanja ovog dragocjenog spremišta došlo za vrijeme jednog od velikih prodora Alemana u III. st., možda u doba cara Galiena oko god. 260.

U drugom dijelu donosi H. Klumbach detaljan opis materijala, koji dijeli u nekoliko grupa: obrazine kaciga, nazuvci, štitnjaci za glavu konja, figurice, postamenti i pribor od bronce, te predmeti od željeza. Za svaku grupu predmeta daje kraći općeniti uvod, a donosi i tipologiju.

Obrazine na kacigama primjenjivale su se kod parada i turnirskih borbi već od I. st. n. e. Nalaz iz Straubinga dao je dosada najveći broj obrazina. Ima ih 7, a po obliku se mogu podijeliti u dvije grupe, i to: obrazine u prirodnom obliku s bogato raščlanjenom kosom i obrazine s kosom, koja je počeljana u šilj, poput neke kule, sa stiliziranim kovčama. Potonji tip vrlo je osebujan i dosada nije bio zastupljen.

Nazuvci (*Beinschienen*), bogato ukrašeni, također su dio paradne opreme. Rađeni su tehnikom iskucavanja (*Treibarbeit*), a prikazani su na njima različiti mitološki likovi. Povezani su s manjim štitnjakom za koljeno, na koje se nalazilo poprsje nekog božanstva.

Od pet nađenih primjeraka čine jedan par svega dva. Kako su ovakvi nalazi rijetki — dosada su poznata samo dva ukrašena nazuvka, a štitnjak za koljeno nijedan — to nalaz iz Straubinga uvelike obogaćuje naše poznavanje ovog dijela paradne vojne opreme.

Štitnjaci za glavu konja svakako predstavljaju najveće iznenađenje straubinskog nalaza, jer nikad dosad nisu bili nađeni u tolikom broju i tako bogatoj obradbi. Ima ih osam. Autor ih dijeli u dvije grupe. U prvu spadaju primjerci s dugim srednjim dijelom, što pokriva čelo i nos konja, a na stranama se spojeni šarnirima nalaze štitnjaci za oči u obliku polukugle, mrežasto prošupljene, ili u formi glave Gorgonina, na kojoj je veći broj rupica. Druga grupa štitnjaka ima srednji dio nešto manji i duguljasto osmerokutog oblika, dok postrani dijelovi nose štitnjake za oko u obliku košarice ili prošupljene glave Ganimedove.

Osim navedenih primjeraka našlo se 7 statueta od bronce i 11 malih postamenata, na kojima se vide tragovi zakovica, te nekoliko brončanih predmeta (zdjelica kandelabra, fragment posude, okov ormara i t. d.). Od željeznih predmeta našlo se oružja i oruđa te raznih okova.

Dijelovi paradne rimske vojne opreme rađeni su od finog brončanog lima u tehnici iskucavanja, a pozlaćeni su ili posrebreni.

Na kraju slijedi 46 tabla s izvrsnim reprodukcijama kako pojedinih predmeta, tako i njihovih detalja. Također je dodana jedna karta Straubinga.

Branka Uikić-Belančić

K. PRIJATELJ: »SLIKE DOMAĆE ŠKOLE XV. STOLJEĆA U SPLITU«

U publikaciji »Slike domaće škole XV. stoljeća u Splitu« (izdanje Galerije umjetnina u Splitu br. 5, Split 1951, str. 22 sa 7 slika) K. Prijatelj je podvrgao iscrpnoj analizi slike t. zv. primitivaca domaće škole, koje se nalaze u Splitu.

U vremenskom rasponu od konca XIV. po do polovine XVI. stoljeća nalazimo, kako je Karaman već prije uočio posebnu slikarsku školu od Raba do Kotora, unutar koje Split ne igra neku istaknutiju ulogu. Ali su zato ipak »uz klesare, uz drvorezbare i zlatare, i u Splitu slikari bili sigurno ugledni predstavnici građanskog staleža, čla-

novi svojeg bratstva« (str. 5.). U arhivskom materijalu Prijatelj nalazi čitav niz slikara XV. stoljeća, pa i poznata imena, kao što je to ime Vuškovića, pa zatim Antuna Restinovića, Marinka Vuškovića, pjesnika Marka Marulića i mnogih drugih. Uz arhivske podatke o slikarima, čija se djelatnost ne može precizno povezati uz sačuvana djela, dolaze i rijetki podaci o slikama tog doba: vizitacija nadbiskupa M. A. de Dominisa iz godine 1604. »No svi su ti podaci od kulturno-historijske vrijednosti. Bitno je ono, što je danas tu: rijetki ostaci do danas sačuvanih slika domaće škole u splitskim crkvama, koji najrječitije govore o njenom postojanju i o njenom životu« (str. 9.). Prijatelj bilježi slijedeće slike:

Iz prvog decenija XV. stoljeća potječu raspela domaće škole u crkvi sv. križa, sv. Luke u Velom Varošu i u Sv. Franji na obali, koja su ili jako oštećena ili premazana, a spadaju u stariju skupinu dalmatinskih raspela rađenih od domaćih majstora.

Najznačajniji rad domaće škole XV. stoljeća u Splitu predstavlja poznati poliptih nad glavnim oltarom crkvice na sustjepanskom groblju. Iako je pozadina poliptiha još zlatna, predela s »Kristovim rođenjem« prelazi granice tradicije: slikar tu uvodi pejzaž; stoga ona ima veliko značenje u razvoju domaće slikarske škole. Detaljnom formalnom analizom Prijatelj zaključuje, da se tu radi o dobrom lokalnom majstoru pedesetih i šezdesetih godina XV. stoljeća.

U samostanu sv. Klare nalaze se slike sv. Nikole i sv. Agneze, koje su služile kao vratnice orgulja splitske katedrale. U njima se osjeća način slikanja karakterističan za drugu polovinu XV. stoljeća u Veneciji, ali — što je značajno — ne mogu se naći neke individualne crte ni jednog venecijanskog slikara. Po Karamanu je upravo to obilježje domaće škole tog vremena. Ove gotičke slike, u kojima se osjeća već duh renesanse, nastale su po Prijatelju u devedesetim godinama XV. stoljeća.

Podrijetlom iz Šibenika poliptih domaće škole iz zbirke Strmić u Splitu, u kojem se zapažaju jake analogije sa slikama zrelog venecijanskog trećenta. Prijatelj smatra, da pripada početku XV. stoljeća.

Još se dvije slike nalaze u splitskoj Galeriji umjetnina, a pripadaju nekoj domaćoj školi izvan Splita, dok je za treću iz iste galerije problematična pripadnost domaćoj školi: Stranog su podrijetla slike u crkvi sv. Jere na Marjanu: lik biskupa i renesansni mladić po autorovu je mišljenju djelo osrednjeg srednjotalijanskog putujućeg majstora, a kompozicija s Mrtvim Kristom i sv. Antun Pustinjak opet je »talijanski anonim s nordijskim prizvukom« oko godine 1500.

Bilo bi od velike koristi podvrći analizi slike te epohe i u ostalim gradovima Dalmacije, kako bi se što sustavnije mogla srediti djela domaćih škola i kako bi se moglo prići rješavanju njihove problematike. K. B.

C. FISKOVIĆ - K. PRIJATELJ: »PRILOZI POUJESTI UMJETNOSTI U DUBROVNIKU«

Izdanje Konzervatorskog zavoda u Splitu, 1950. Šesta publikacija Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, sadrži tri priloga

C. Fisković u prilogu »Dubrovački sitnoslikari« konstatira, da je u naučnoj literaturi dosada samo Kovač spomenuo nekoliko dubrovačkih sitnoslikara, pa objavljuje nove arhivske podatke, kojima je utvrđeno djelovanje petorice domaćih i jednog stranog minijaturista tokom XV. stoljeća u Dubrovniku. Osim toga notira tri rukopisa stranih majstora, sada u knjižnici samostana Male braće, a detaljno prikazuje tri rukopisa naših majstora iz iste knjižnice.

Na temelju arhivskih podataka (publiciranih u Bilješkama) utvrđuje C. Fisković, da je u Dubrovniku, u usporedbi s ostalim dalmatinskim gradovima, bilo najviše sitnoslikara. Uglavnom su to bili redovnici i svećenici, jer su i knjige bile većinom crkvenog karaktera. Radili su i razvijali se unutar okvira zajedničkih ostalim umjetničkim obrtima, a primali su i narudžbe iz ostalih dalmatinskih gradova. Ugovorima su bili vezani do u tančine u svom stvaranju. Kada domaći nisu mogli zadovoljiti povećanu potražnju, dolazili su sitnoslikari iz Italije prenoseći tako utjecaje.

Autor nabraja historijskim slijedom minijaturiste s područja čitave Dalmacije i objelodanjuje ujedno genealoško stablo Bone Razmilovića (druga pol. XVIII. st.) i curriculum vitae Petra Zečevića (prva pol. XIX. st.).

Prvi u nizu dubrovačkih sitnoslikara, koje obrađuje Fisković, jest Marin Kovačić. On god. 1405. sklapa ugovor, a god. 1408. predaje ispisani i iluminirani misal uz cijenu od 43 dukata dominikancima u Šibeniku. U jednom nedatiranom pismu, koje Fisković datira između 1406.—1407. (po pljačkanju Ladislavovih plaćenika iz Apulije u Vrani, spomenutom u pismu) moli naručitelji dominikance u Dubrovniku, da potaknu Marina na izvršenje obaveze, a ujedno određuju detaljno: gdje i kakvu minijaturu da im izradi, pa broj inicijala i njihovu boju. God. 1412. sklapa Marin s dubrovačkim kancelarom Jakovom de Ugodinis ugovor za izradu misala uz cijenu od 35 dukata. Kao uzorak spominje se misal dubrovačke stolne crkve, pa autor smatra, da je i taj mogao biti od Marina. Sitnoslikar Marin Ratković radio je početkom XV. stoljeća dva misala za Radetu Ilića, a Trifunu Bući se obvezao dovršiti brevijar, koji je započeo Ivan Buća. Oporuka Nikole Milogostića iz 1419. preporučuje nekog Andruška za pisanje misala, ali »se I non vora che lo faza un altro«. Godine 1450. obvezuje se Nikola Antunov Klementu M. Gučetiću ispisati i opremiti (osim kopči, koje izrađuju zlatari) dubrovački statut u roku od 10 mjeseci.

Godine 1453. obvezuje se don Ivan Okruglić Ivanu Gunduliću i Niži Radoniću, da će im ispisati i ukrasiti veliki misal za 100 perpera. Kao jamstvo izradbe morao je u kancelariji ostaviti uzorke slova.

Zasada se tek tri djela dubrovačkih sitnoslikara mogu vezati uz određene domaće majstore. Fisković donosi detaljan opis tih djela, vrši stilsku analizu i ocjenjuje kvalitetu. Bernardin Gučetić, zvan Gerić (umro 1569.) ispisao je u samostanu na otoku Daksi martirologij i izradio 4 velika i 18 manjih inicijala. Ovi manji odgovaraju po tipu inicijalima venecijanskih rukopisa XV. st., pa autor smatra, da je Gučetić radio po mletačkim uzorima. Smatra također vjerojatnim, da je Gučetić za redovnike tog samostana ispisao i veliki psaltir (rastavljen, pojedini listovi zalijepljeni u korice triju knjiga, knjižnica Male braće.) Serafin Crijević (1686—1759) ispisao je i ukasio inicijalima (1736.) svoj prijevod Života bl. Ozane. »Uzorke za

svoje inicijale«, radene samo crnilom »uzeo je vjerojatno iz knjige Amfiarea. Opera nella quale...«, koja je izašla u Veneciji 1572. Historijski anahronizam predstavlja konačno rad Bernardina J. Vuičića: svoj antifonarij, pisan gotičkom minuskulom, s inicijalima i minijaturama, ispisao je tokom 1818.

U Dubrovniku su radili i strani minijaturisti: Stjepan Marellus iz Apulije sklapa 1487. ugovor s Matom Ranjinom za ispisivanje graduala za stolnu crkvu, a 1488. se godine zajedno s Donatom de Adria de Liano obvezao opatu lokrumskog samostana, da će ispisati i ukasiti dio graduala.

U samostanu Male braće nalaze se tri rukopisa stranih majstora. Redovnik Martin iz Verone izradio je Officium mortuorum, vjerojatno krajem XV. st. Lodovico de Ferra izradio je 1490. psaltir, a Josip Maria Cordans 1740. antifonarij. Oba su majstora bila iz Venecije.

U svojoj radnji: »Novi prilog o Andriji Alešiju« Kruno Prijatelj na temelju stilске analize, sličnosti formata i komparacije sa splitskim reljefima, koje je već prije pripisao samom majstoru, pripisuje kamenarskoj radionici Alešija tri još nepublicirana reljefa sa prikazom sv. Jeronima u spilji. Reljefi se nalaze u Dubrovniku, Slanom i Kraju na Pašmanu. Za reljef iz Dubrovnika pretpostavlja zbog visokih kvaliteta čak mogućnost lične suradnje Alešija s time, da ga je »izradio koji direktni suradnik iz njegovog ateliera u zadnjim decenijama XV. st.« Reljef iz Slanog (s grbom familije Gozze-Gučetić) sasvim je renesansno koncipiran i po stilskim elementima pripada nešto kasnijem vremenu. Oba su reljefa oštećena. Treći je uzidan nad vratima samostana crkve u Kraju na Pašmanu. Autor ga samo notira, jer ga ne poznaje iz autopsije.

Osim što je ovim prilogom pridonio poznavanju Andrijine radionice, K. Prijatelj je ove reljefe istakao kao tipičan primjer preuzimanja i širenja jednog ikonografskog motiva nekog individualnog majstora. Preuzimanje takvog motiva često je aktivan proces, u kojem se donose nove varijante, pa i nove kvalitete u skladu s razinom naših kamenarskih radionica.

C. Fisković u prilogu »Lazaričevi kipovi u Dubrovniku« iznosi do-